

HUQUQIY ONG TUSHUNCHASI VA VAZIFALARI.

Yuldasheva O'giloy Sharipovna

Farg'ona viloyati Oltiariq 2-sonli kasb-hunar maktabi huquq fani o'qituvchisi

Huquqiy ong - bu ommaviy va individual ongning bir qismi bo'lib, uning ob'ekti umuman qonunchilik, individual harakatlar va normalar, shaxs va boshqa huquqiy munosabatlarning boshqa ishtirokchilarining huquqlari, erkinliklari va majburiyatlari, huquqni muhofaza qilish aktlari, qonuniy va noqonuniy xatti-harakatlar, qonuniylik va qonuniylik va boshqalar. Huquqiy ong - bu fuqarolarning amaldagi qonunga, huquqiy tushunchalar va toifalarga, yuridik amaliyotga, huquqlarga, erkinliklarga, burchlarga va boshqa kerakli narsalarga munosabatini ifodalovchi huquqiy tuyg'ular, hissiyotlar, qarashlar, baholash, munosabat, vakillik va boshqa namoyishlar tizimidir. huquqiy hodisalar.

Huquqiy ong funksiyalari qatoriga quyidagilarni kiritish mumkin: kognitiv, tartibga soluvchi, huquqiy modellashtirish funksiyasi, baholovchi, huquqiy ta'lim funksiyasi, prognostik funktsiya. Huquqiy ongning baholash funksiyasi har qanday ijtimoiy-huquqiy hodisalarning o'xshashligi (o'ziga xosligi) va ushbu hodisalarning tegishli shaxsiy yoki ijtimoiy foydaliligi (qiymati) to'g'risida o'zlarining fikrlarini o'rnatishda ifodalanadi. Huquqiy ongning kognitiv funksiyasi jamiyatning rivojlanish darajasiga va shaxsning ushbu bilimlarni o'zlashtirish va amalda qo'llash qobiliyatiga mos keladigan huquqiy bilimlarni olish va tizimlashtirishda ifodalanadi.

Huquqiy ongni tartibga solish funksiyasi uning sub'ektlari (huquqiy ongni tashuvchilar) xatti-harakatlariga tartibga soluvchi va samarali ta'sirida namoyon bo'ladi. Huquqiy ongning tuzilishi va turlari. Huquqiy ong ikki asosiy tarkibiy qismdan iborat: huquqiy mafkura va huquqiy psixologiya. Huquqiy mafkura nazariy shaklda ijtimoiy hayotning huquqiy hodisalarini aks ettiradigan qarashlar va g'oyalar tizimidir. U jamiyatda shakllanadigan va davlat va uning organlariga qonun ijodkorligi va huquqni muhofaza qilishda ulardan samarali foydalanishga imkon beradigan ilmiy g'oyalar, qoidalar, ta'limotlar, nazariyalar bilan ifodalanadi. Huquqiy psixologiya - bu turli xil ijtimoiy guruhlar, jamoalar, ayrim shaxslarning huquqqa, jamiyatda faoliyat ko'rsatayotgan huquqiy institutlar tizimiga munosabatini ifodalovchi tuyg'ular, odatlar, kayfiyatlar, an'analar majmui. Huquqiy psixologiya nihoyatda murakkab va inson hayotining namoyon bo'lishiga xos ko'p qirrali ko'rinishga boy.

U psixologik va huquqiy hodisalarning kombinatsiyasidan iborat. Bularga huquqiy ehtiyoj, huquqiy munosabat, huquqiy mentalitet, huquqiy motiv, qiymat va

huquqiy yo'nalishlar, huquqiy kayfiyat, huquqiy tuyg'ular, huquqiy tuyg'ular, yuridik ko'nikmalar, yuridik odatlar, huquqiy birdamlik va boshqalar kiradi. Huquqiy ongni bir necha xil asoslarga ko'ra tasniflash mumkin. Jamiyat darajasi bo'yicha: ommaviy (millatning, xalqning huquqiy ongi), guruh (ijtimoiy guruhlarning, rasmiy va norasmiy jamoalarning huquqiy ongi) va individual (jismoniy shaxslarning huquqiy ongi, shaxslarning huquqlari to'g'risidagi hislar va g'oyalar).

Tarkib jihatidan: kundalik (odamlarning kundalik, oilaviy, mehnat, ijtimoiy va boshqa sohalarda qonun bilan aloqada bo'lish huquqi to'g'risida har kungi, ba'zan o'ta yuzaki g'oyalar), professional (yuridik mutaxassislar ishida foydalaniladigan maxsus huquqiy bilimlarga asoslanib) va ilmiy (keng va chuqur huquqiy umumlantirish yoki huquq va huquqiy hodisalarga nazariy munosabat asosida shakllangan). Huquqiy madaniyat, huquqiy ta'lim va huquqiy sotsializatsiya. Agar huquqiy ong inson faoliyatining ichki tomonidan huquqqa munosabatni tavsiflasa, unda bunday munosabatning tashqarida ifodalanishi huquqiy madaniyatdir.

Ushbu toifalar bir-biri bilan chambarchas bog'liqdir. Huquqiy madaniyat - bu jamiyat taraqqiyotining iqtisodiy, siyosiy, ijtimoiy va ma'naviy darajasi bilan belgilanadigan, insoniyat to'plagan huquqiy qadriyatlarni rivojlantirish va ulardan foydalanishning nasldan naslga o'tadigan o'lchovi bo'lgan umumiy madaniyatning bir turi. Tarqalish (samaradorlik) darajasiga qarab, jamiyat, guruhlar va jamoalarning huquqiy madaniyatini, shuningdek, shaxsning huquqiy madaniyatini ko'rib chiqish mumkin. Huquqiy madaniyatning ijtimoiy maqsadi uning bajaradigan funktsiyalarida ifodalanadi. Ularga quyidagilar kiradi: qiymat, kognitiv, prognostik, tartibga solish, kommunikativ, huquqiy sotsializatsiya funktsiyalari va uning ijtimoiy va huquqiy haqiqatga ta'sirining boshqa yo'nalishlari. Huquqiy madaniyatni shakllantirish jarayonining asosiy yo'nalishlari huquqiy tashviqot, huquqiy targ'ibot, huquqiy tarbiya, yuridik ta'lim va tarbiya shaklida qonuniy xatti-harakatlarning ko'nikmalari va odatlarini shakllantirishdir. Shaxsning huquqiy ongi asosan huquqiy sotsializatsiya orqali shakllanadi. Bu shaxsning huquqiy madaniyatini shakllantirishga katta ta'sir ko'rsatadi. Huquqiy sotsializatsiya - bu shaxsning yuridik bilim va talablarni o'zlashtirishi, qonuniy (qonunga bo'ysunuvchi) xulq-atvorni shakllantirish va ta'minlash uchun zarur ijtimoiy va huquqiy ko'nikmalarni bosqichma-bosqich o'zlashtirishi.

Huquqiy ong tushunchasi, uning tuzilishi va turlari. Jamiyat, tabiatdan farqli o'laroq, iroda va ong bilan ta'minlangan odamlarning o'zaro ta'siri mahsulidir. Ong, ya'ni g'oyalar, g'oyalar, his-tuyg'ular va tajribalar asosida odamlar ijtimoiy munosabatlarga kirishadilar. Biroq, shaxsning, odamlar guruhining, jamiyatning ongi nafaqat uning atrofidagi dunyoni aks ettiradi, biladi, balki uni faol ravishda

o'zgartiradi. Aynan ijtimoiy va individual ong voqelikga nisbatan qiymat munosabatini shakllantiradi. Jamoat ongning shakllari axloq, din, fan, mafkura, huquqiy ongdir. Ijtimoiy ongning maxsus shakli sifatida adolat hissi bu o'zaro bog'liq g'oyalar, nazariyalar, his-tuyg'ular, hissiyotlar to'plamidir, bu jamiyat, bir guruh shaxslar, jismoniy shaxslarning qonunga, amaldagi qonunchilikka va huquqiy amaliyotga munosabatini bildiradi.

Huquqiy ong huquqiy haqiqatni ma'naviy anglash usuli sifatida va uning kerakli huquqiy tartib haqidagi g'oyalarga muvofiq o'zgarishi bir qator xususiyatlarga ega: - huquqiy ong - bu ijtimoiy ongning o'ziga xos shakli bo'lib, unda iqtisodiy, ijtimoiy, siyosiy va boshqa manfaatlar qonuniy deb tan olinadi; - huquqiy ongga o'tmishga bo'lgan munosabat va amaldagi qonunchilik hamda kerakli huquqiy tartib haqidagi g'oyalar kiradi; - huquqiy ongni huquq manbalari bilan taqqoslash mumkin, chunki u umume'tirof etilgan ideallar, qadriyatlar, g'oyalar, belgilar tizimini tashkil etadi; - huquq sub'ektlari huquqiy ongni tashuvchisi sifatida harakat qilishadi; - huquqiy ong - bu yuridik xulq-atvorning ichki motivi; - huquqiy ong, axloqiy, siyosiy va boshqa ijtimoiy ong turlaridan farqli o'laroq, aniqroq, aniqroq va qat'iy qarashlar va g'oyalar tizimidir, chunki u qonun normalariga asoslanadi. Huquqiy ongning elementlari huquqiy mafkura (huquqiy qarashlar, g'oyalar va qarashlar tizimi) va huquqiy psixologiya (hissiyotlar, kayfiyat, hissiyotlar, tajribalar, stereotiplar, odatlar, shu asosda jamiyatning, bir guruh shaxslarning yoki shaxslarning qonunga bo'lgan munosabati shakllanadi.).

Huquqiy ongning mustaqil elementini chaqirish mumkin huquqiy mentalitet – shaxsning yoki [ijtimoiy guruhning harakatlari](#), o'ylashi va hissiy holatlarini boshdan kechirishga bo'lgan munosabat va moyilliklari majmui, huquqiy munosabatlar, shaxsning barqaror motivatsiyasi va qadriyat yo'nalishlari, uni bir hil huquqiy me'yorlarga amal qiladigan ijtimoiy guruhlar va tarixiy jamoalarga birlashtirish. Ushbu model huquqiy ongga qaraganda ko'proq darajada normativ ongni tavsiflaydi. Huquqiy ong operatsion hodisa sifatida me'yoriy ong modeli bilan unchalik o'xshash emas. Bu qonunning qadr-qimmatini tan olish va adolatni izlashda namoyon bo'ladigan ongli va ma'naviy adolat tuyg'usini anglatadi. Normativ ong, aksincha, faqat qonun kuchini tan oladi, huquqiy reglamentlarda individual da'volarni jilovlash vositasini ko'radi va huquqdan mudofaa uchun ham, hujum uchun ham foydalanishga intiladi. Huquqiy ong bir nechta funktsiyalarni bajaradi: tartibga soluvchi, kognitiv, baholovchi va bashorat qiluvchi. Huquqiy ongning eng muhim vazifasi tartibga soluvchidir. Huquqiy ong qanchalik baland bo'lsa, jamiyatda qonuniylik va tartibot kuchayadi va aksincha, huquqiy ong qanchalik past bo'lsa, shuncha huquqbuzarliklar sodir etiladi. Huquqiy ongning

kognitiv funktsiyasi huquqiy bilim, ko'nikma va malakalarni sifatli egallashda namoyon bo'ladi.

Huquqiy ongning baholash funktsiyasi qonunga ma'lum munosabatda namoyon bo'ladi. Ushbu munosabat o'z mohiyatiga ko'ra ijobiy, salbiy, noaniq yoki befarq (befarq) bo'lishi mumkin. Qanday bo'lmasin, huquqqa ongli ravishda irodaviy munosabat amaliy harakatlarda yoki shaxsning harakatsizligida amalga oshiriladi. Huquqiy ongni bashorat qiluvchi vazifasi - bu qonun ijodkorligi, huquqni muhofaza qilish, ilmiy, qonuniy va noqonuniy faoliyat natijalarini oldindan bilish qobiliyatidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Saydullayev Sh. Davlat va huquq nazariyasi. Darslik. – Toshkent TDYU, 2018.[1]
2. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. -T.: 2020.[2]
3. Jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyat tizimidan tubdan takomillashtirish to'g'risidagi PF. T. 2019.[3]
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. Mirziyoyev Toshkent sh., 2019-yil 9-yanvar, PF-5618-son[4].

